
**ŠTA MOŽEMO NAUČITI
OD KRITIČKE
PEDAGOGIJE, ILI
O MEDIJIMA,
RACIONALIZACIJI I
ŠKOLSKOM SISTEMU**

ANĐA CEROVIĆ

Svedoci smo zaoštavanja sukoba između različitih shvatanja o ulozi i poziciji školskog sistema u društvu. Teme uvođenja dualnog obrazovanja i uspostavljanja novog modela sufinansiranja studija dobile su veliki prostor u domaćim medijima. Globalne tendencije se, uz dodatak lokalnih specifičnosti, preslikavaju na školstvo u Srbiji, kao i u drugim eksjugoslovenskim državama. Politika štednje u javnom sektoru, koja se nametnula kao globalno prihvaćen model, dovodi do budžetskih rezova za državne škole i biblioteke, povećanja troškova studiranja, redefinisanja ciljeva obrazovanja, podređenosti škola tržištu i sve manje dostupnosti obrazovanja za učenike sa slabijim socioekonomskim položajem.

**OBRAZOVANJE NA “PRAVOM” PUTU:
ZAKRET UDESNO POD KIŠOBRANOM
KONZERVATIVNE ALIJANSE**

Knjiga američkog teoretičara obrazovanja Majkla Epla *Obrazovanje na “pravom” putu* može nam ponuditi određene smernice u analizi sadašnjih tendencija u obrazovanju. Iako se knjiga bavi američkim sistemom obrazovanja, Epl poziva čitaoce da posmatraju širi kontekst i koriste iskustva drugih zemalja i regionalnih inicijativa kao što su pokušaji participativnog upravljanja budžetom za školstvo u Porto Alegru.¹ Zato bi bilo zanimljivo videti koliko se Eplove progresivne ideje mogu primeniti na probleme u domaćem školstvu, na analizu načina na koji mediji izveštavaju o školstvu, kao i na konkretne primere građanskih inicijativa.

¹ Vidi tekst u ovom broju *Reči* L.A. Gandin i M. Apple, “Može li kritička demokratija opstati? Porto Alegre i borba za ‘punu’ demokratiju u obrazovanju”, preveo Đorđe Tomić, str. 195-217.

Epl se protivi shvatanju obrazovanja kao jednostavnog i jednosmernog prenošenja neutralnih znanja čiji se rezultati posmatraju kroz uspešnost na testovima: “U takvom diskursu glavna funkcija školovanja jeste da glave đaka napuni znanjem koje im je potrebno da bi bili konkurentni u svetu koji se sve brže menja. Uz to se obično napominje da obrazovanje treba da bude ekonomično i efikasno koliko god je to moguće. Konačnu ocenu o tome koliko smo bili uspešni u tom zadatku pruža prosečan rezultat koji učenici ostvaruju na testovima znanja.”² Pored toga, primetno je da se o obrazovanju sve češće govori kao o biznisu koji treba voditi kao i bilo koji drugi. Po toj logici, poboljšanja su moguća jedino ako primoramo škole da prihvate tržišnu utakmicu.³

260 Epl uočava zabrinjavajuću tendenciju “zaokreta udesno”. Pokreti koji su okvirno kvalifikovani kao američka desnica su veoma raznoliki, sa stavovima koji su često dijametralno suprotni, ali se u slučaju obrazovanja njihove politike kreću u istom smeru. Zapravo, njihove ideje o reformi obrazovanja odnose se i na druge oblasti – ekonomiju i socijalno staranje; Eplovim rečima, “to uključuje dramatično širenje živopisne fikcije o slobodnom tržištu; drastično smanjivanje odgovornosti države za socijalne potrebe stanovništva; jačanje izrazito kompetitivnih struktura pokretljivosti unutar i izvan škola; snižavanje očekivanja u pogledu ekonomske sigurnosti; ‘disciplinovanje’ kulture i tela; i popularizaciju shvatanja koja očevidno predstavljaju oblik socijalnog darvinizma”.⁴ Pod onim što Epl naziva “kišobranom konzervativne alijanse” nalaze se četiri pokreta: neoliberali, neokonzervativci, autoritarni fundamentalisti i menadžerska nova srednja klasa.

Neoliberali

Neoliberali traže smanjenje državnog aparata, postavljaju u centar pojam slobodnog tržišta, a ideju demokratije shvataju kao ekonomski, a ne kao politički koncept.⁵ Učenici se vide kao ljudski kapital, a njihov obrazovni proces kao obuka za obavljanje posla, savladavanje veština koje će im pomoći da budu konkurentni na sve zahtevnijem tržištu. Neoliberalne politike napadaju sve ono što se vidi kao suvišni trošak u obrazovanju, u šta spada i ulaganje sredstava u oblasti koje ne mogu da ispune ekonomske ciljeve. U kritikama neoliberala, škole su rupe bez dna koje isisavaju novac iz budžeta, učenici izlaze iz njih nedovoljno obučeni za izazove konkret-

2 Michael Apple, *Obrazovanje na “pravom” putu. Tržišta, standardi, Bog i nejednakost*, preveo Đorđe Tomić (Beograd: Fabrika knjiga, 2014), str. 27.

3 Ibid., str. 24.

4 Ibid., str. 81.

5 Ibid., str. 37.

nih poslova, obrazovni sistem je opterećen nepotrebno složenom birokratijom, nastavnici imaju preduge odmore i previše koštaju državu, a novac koji je dat nefleksibilnim državnim ustanovama treba usmeriti na dinamičniji i profitabilniji privatni sektor. Majkl Epl upozorava na opasnosti neoliberalnog stava da su učenici i njihovi roditelji potrošači, a škole preduzeća koja nude robu i koja treba da se što više prilagođavaju potrebama klijenata. Neoliberalne reforme koje treba da daju veću slobodu pojedincu i prošire mogućnost izbora u praksi pomažu da se učvrste postojeće nejednakosti u društvu. Takva sloboda izbora je često iluzorna: odgovornost se pomera iz javne u privatnu sferu, pa se ono što zavisi od šireg društvenog i ekonomskog konteksta tumači kao odluka individualnog potrošača. Epl zaključuje da se krivica za posledice odluka dominantnih grupa prebacuje sa donosilaca tih odluka na državu i siromašne slojeve stanovništva.⁶

Neokonzervativci

Unutar američke “desne alijanse”, neoliberalno insistiranje na što manjem državnom aparatu nalazi se nasuprot neokonzervativnom snu o jakoj državi. Majkl Epl navodi ciljeve neokonzervativaca: obavezne nacionalne i državne kurikulume, nacionalne i državne testove, ‘povratak’ višim standardima, oživljavanje ‘zapadne tradicije’, patriotizam i konzervativne oblike obrazovanja karaktera.⁷ Neokonzervativci se pozivaju na idealizovanu sliku prošlosti, viziju zlatnog doba kada se “znao red” i kada su škole “gradile karakter” učenika. Po njihovom mišljenju, današnji popustljivi profesori nisu u stanju da održe disciplinu, a “pravo znanje” je degradirano kroz demokratske eksperimente u školstvu. Neokonzervativno shvatanje takvog “pravog znanja” je suženo i tradicionalno. Uprkos privlačnosti govora o povratku pravim znanjima, ne sme se zaboraviti da školski program nikada nije bio nešto okamenjeno i univerzalno, nego da je to uvek bio rezultat borbe, diskusije, kompromisa, trenutnog uticaja različitih politika. Za razliku od zahteva neoliberala, neokonzervativni zahtevi su povezani osnovnim pojmom državne kontrole: centralizovan obrazovni sistem, sveobuhvatan nacionalni standard testiranja, homogenizacija nastavnih programa i smanjenje autonomije nastavnika.

261

Menadžerska nova srednja klasa

Menadžerska srednja klasa pruža tehničku podršku neoliberalnim i neokonzervativnim reformama. Iako se menadžeri u oblasti obrazovanja često određuju kao politički neutralni stručnjaci, istraživanja koja oni sprovode daju osnovu za realizaciju

⁶ Ibid., str. 57.

⁷ Ibid., str. 64.

neoliberalnih zahteva da škole postanu deo tržišne utakmice i da kriterijumi konkurentnosti, efikasnosti poslovanja i odnosa troškova i rezultata postanu prioriteta, ali i neokonzervativnih zahteva da se uvedu jedinstveni nacionalni standardi i obavezna i sveobuhvatna nacionalna testiranja. Posmatrana u svetlu aktuelnog diskursa o obrazovanju u Srbiji, Eplova analiza menadžerske retorike u Americi s vremenom postaje sve primenljivija na naš kontekst: "Menadžerizam donosi obećanje transparentnosti i navodno osnažuje individualnog potrošača. To je idealan projekat koji sjedinjuje jezike osnaživanja, racionalnih izbora, efikasne organizacije i novih uloga menadžera. 'Spartanski jezik' efikasnosti verovatno je privlačan određenim grupama ljudi iz poslovnog sveta, ali za većinu ostalih njegova privlačnost je prilično ograničena. Međutim, kada mu se priključi diskurs antipaternalizma i fokusiranja na potrošača, isti jezik proizvodi metafore uz pomoć kojih mnoštvo različitih ljudi uspeva da ugleda svoje mesto u jednoj novoj, njima prilagođenoj budućnosti."⁸

262 Društveni položaj menadžerske srednje klase u Americi direktno zavisi od uspeha širenja ovakvog pristupa. Ne samo da oni povećavaju svoju moć u društvu time što usmeravaju škole ka reformama koje će najviše odgovarati pripadnicima njihove klase i favorizovati ona znanja koja su njima najbliža, nego i čine sebe nezamenljivim delovima obrazovnog sistema. Tokom prethodne decenije (Eplova knjiga je napisana za vreme Bušovog mandata), u američkom školstvu se pojavljuje sve više važnih funkcija i poslova za menadžere, analitičare, autore studija o troškovima i prihodima obrazovnih sistema, standardizaciji testova, kontroli kvaliteta ili kriterijumima za rangiranje škola. Profitne kompanije sve češće nude usluge upravljanja osnovnim i srednjim školama ili organizuju obrazovanje u fabrikama i firmama.⁹ U skladu sa neoliberalnom politikom, rezultat je favorizovanje privatnog u odnosu na javni sektor.

Menadžeri se brane rečima da stvaraju funkcionalniji sistem koji će koristiti svima jer će eliminisati postojeće društvene predrasude i izabrati najbolje pojedince na matematički precizan i nepristrasan način. Majkl Epl navodi primer zakona poznatog pod imenom "Nijedno dete ne sme biti napušteno", čiji je krajnji rezultat mnogo dece koja su napuštena od strane svojih obrazovnih ustanova. Menadžerski pristup, koji u teoriji znači podizanje kvaliteta obrazovanja, u praksi uspostavlja sve veću razliku između "dobrih" i "loših" škola, elitnih i siromašnih kvartova i između dece iz ugroženih društvenih grupa i ostatka učenika. Eplovo tumačenje rezultata ovih promena u američkim školama poziva se na istraživanja Linde Meknil: "Zahtev da učenici iz crnih porodica i porodica južnoameričkog

8 Ibid., str. 48.

9 Ibid., str. 28.

porekla u što kraćem roku poprave rezultate na testovima, u školama koje očigledno ne raspolažu dovoljnim resursima, znači samo to da će umesto raznovrsnog (možda i zanimljivog) programa koji bi ih mogao opremiti potrebnim intelektualnim veštinama i sposobnostima dobiti četiri sata vežbanja i 'priprema za test', iz dana u dan. Umesto da im se obezbede 'dobro opremljene učionice, laboratorije i biblioteke, kvalifikovani nastavnici umesto većitih zamena sa lošim preporukama – 'što, zapravo, i jesu prepreke koje ih sprečavaju da ostvare rezultate koje postižu deca u bolje stojećim školama' – od škola se traži da se 'snalaze sa onim što imaju'. Snaći se u ovom slučaju znači pokazati napredak u ostvarivanju jedinog cilja koji je bitan, čak i ako će učenici zbog toga imati sve manje vremena za mnoge od onih predmeta zbog kojih navodno i idu u školu."¹⁰ Škole sa lošim rezultatima postaju mesta za izbegavanje, pošto su umesto pomoći stavljene na stub srama.

Eplovi podaci pokazuju da nije tačan ni argument da ova reforma pomaže izuzetno nadarenoj deci jer će omogućiti da najbolji idu u bolje škole i ne ispaštaju zbog slabijih učenika u odeljenju. On objašnjava da ovako usko shvatanje uspeha stimuliše izvršavanje zadataka, a ne kreativnost, rizik i kritičko mišljenje: "Menadžerizam treba da 'osigura kulturnu transformaciju koja će promeniti i profesionalne identitete tako što će ih učiniti otvorenijim za zahteve klijenata i spoljašnje ocenjivanje' i da opravda i pomogne internalizaciju suštinskih promena u profesionalnim praksama. Menadžerizam takođe zauzdava energiju i obeshrabruje neslaganje."¹¹

263

Škole se ne smeju svesti na fabrike koje proizvode rezultate na standardizovanim testovima i gde se učenici tretiraju kao resursi za postizanje tog cilja. Zahtev za bolje rezultate na testovima je više vezan za motive komercijalne, nego obrazovne prirode. Nije toliko presudno unapređenje znanja učenika i poboljšanje uslova za najuspešnije među njima, koliko napredak na rang listi škola od koje zavisi konkurentnost na tržištu, tj. njena reputacija, broj učenika koji će upisati tu školu u sledećim generacijama i novčani iznosi koja će ta škola dobiti. Svođenje uspeha škole na brojeke ostavlja trajne posledice, bez obzira da li su te brojeke odnos izdvojenog novca iz budžeta, privatnih ulaganja i profita ili rezultati koji su ostvareni na testovima. Ne poričemo važnost brojeva, posebno zato što živimo u zemlji u kojoj se teško dolazi do preciznih brojki i sveobuhvatnih istraživanja. Brojevi su neophodni, ali oni treba da budu smernica, a ne apsolutni cilj ili vrhovni dokaz. Razumevanje problema školstva ne može biti zamenjeno njegovim "premeravanjem" jer je takav pristup reduktivan i površan.

¹⁰ Ibid., str. 122.

¹¹ Ibid., str. 98.

Autoritarni populist

Poslednja grupa pod "kišobranom desnice" su autoritarni populist, koji su u poslednje dve decenije takođe bili uspešni u širenju svojih stavova. To su evangelistički fundamentalisti koji gaje duboko nepoverenje prema državi i njenim institucijama, posebno sekularnim školama, pa sve češće zagovaraju školovanje kod kuće. Na primer, hrišćanska desnica se izborila da se u pojedinim školama kreacionizam uči uporedo sa teorijom evolucije pod izgovorom da deci treba dati mogućnost da sama odluče. Ovaj pokret, za razliku od ostala tri, manje je primenljiv na kontekst školstva u Srbiji jer se, uprkos uspešnom širenju svojih ideja, ne može nazvati globalnim trendom. U pitanju je rezultat jednog specifičnog istorijskog procesa u Americi, koji se detaljno opisuje u *Obrazovanju na "pravom" putu*. Odgovarajuća domaća paralela (mada ne toliko kontekstualno slična) bila bi rasprava o veronauci i građanskom kao izbornim predmetima, njihovom ukidanju ili menjanju statusa veronauke u predmet koji se ocenjuje.

MEDIJI I ŠKOLSTVO: ANALIZA JEDNOG ZAOKRETA UDESNO

264 Kako su ovakve različite grupe uspele da se ujedine oko zajedničkih ciljeva? Zašto su stavovi "desne alijanse" sve prihvaćeniji u američkom društvu? Majkl Epl smatra da je razlog u načinu na koji se redefinisao pojam zdravog razuma u debatama o školstvu, ali i u zdravstvu i drugim oblastima koje bi trebalo da budu javno dobro: "Rekonstrukcija zdravog razuma se pokazala kao veoma efikasna na taktičkom nivou. Na primer, koriste se jasne diskurzivne strategije, one koje karakteriše 'jednostavan govor', jezik koji 'svi razumeju'."¹² Implicira se da su protivnici tih "zdravorazumskih" stavova deo "zavere protiv istine", u sukobu sa osnovnom logikom, nepraktični idealisti, motivisani nekim ličnim profitom ili jednostavno neinformisani.

Mediji imaju presudnu ulogu u oblikovanju pojma zdravog razuma i u promeni identiteta, u smislu promene predstave koju građani imaju o sebi i o svojim institucijama. Kroz medije se uporno provlači teza da ne postoji stvarna alternativa neoliberalnim i neokonzervativnim politikama i da moramo da prihvatimo njihove negativne strane ako želimo da izgradimo bolje školstvo. Eplove analize retorike koju mediji upotrebljavaju i sužavanja koncepta zdravog razuma u govoru o školstvu pokazuju koliko je lako da se jedna veoma jasno usmerena agenda predstavi u javnosti kao nešto što je izvan i iznad politike, kao očigledna stvar o kojoj ne može biti rasprave.

¹² Ibid., str. 84.

Nameće se izazov primene istog teorijskog aparata na način na koji mediji u Srbiji govore o obrazovanju. Pošto se proteklih meseci često govorilo o dualnom obrazovanju i posledicama uvođenja modela sufinansiranja na fakultete, ovde ću se pozabaviti medijski manje zastupljenim slučajem racionalizacije mreže škola, koji je takođe deo politike štednje u obrazovanju i koji je indikativan za dalju diskusiju o tome šta su prioriteti u obrazovnom sistemu. Takođe, ovaj slučaj pokazuje uticaj građanskih inicijativa, kao i važnost angažovanja pojedinaca da bi tema privukla pažnju medija. Koordinisano delovanje lokalne zajednice, roditelja i nastavnika škole neophodno je da bi se otvorila rasprava o temama od javnog značaja.

Racionalizacija mreže škola

Racionalizacija mreže škola, čiji je cilj ušteda, podrazumeva zatvaranje osnovnih škola koje imaju manje od 400 učenika i koje se nalaze na manje od dva kilometra udaljenosti od druge osnovne škole. Iako u Beogradu ima još škola koje ispunjavaju oba uslova, OŠ “Đuro Strugar” na Novom Beogradu i OŠ “Stari grad” na Dorćolu su jedine koje su određene za zatvaranje. Treba istaći da su mediji počeli da prate ova dva slučaja tek kada su roditelji organizovali proteste: protest za OŠ “Stari grad” bio je početkom marta, a za OŠ “Đuro Strugar” sredinom jula 2016. Iako se zatvaranje ovih škola najavljuje bezmalo pola godine, za to vreme gradska uprava i Ministarstvo prosvete nisu doneli nikakvu zvaničnu odluku: tokom školske godine se mislilo da se rešenje odlaže do završetka male mature i upisa nove generacije osnovaca, a za vreme letnjeg raspusta učenici, njihovi roditelji i nastavnici su strahovali od nagle odluke Skupštine grada, koja bi usledila usred godišnjih odmora i bez javne rasprave i koja bi došla tako kasno da ne bilo vremena za reakciju pred početak nove školske godine. U ugroženim školama je regularno završena mala matura, upisana je nova generacija prvaka (malobrojnija nego što bi bila pod drugim okolnostima, jer roditelji ne žele da upisuju decu u školu neizvesne budućnosti), a čak su i odobreni udžbenici za školu. Zahtevi roditelja iz obe škole bili su da javnost bude obavestena jednu školsku godinu unapred ako škole već moraju da se zatvore, jer bi roditelji onda imali vremena da odluče šta da rade i izaberu novu školu, a škola ne bi morala da upisuje novu generaciju koja je nikad neće pohađati. Sada je skoro izvesno da će ovaj apel biti uslišen.

Pokušavajući da spreče zatvaranje škola, roditelji učenika su napisali niz otvorenih pisama javnosti, tražili sastanke sa predstavnicima institucija, organizovali proteste, koristili društvene mreže za aktivizam, prikupljali potpise za peticiju, održavali konferencije za medije, zvali redakcije dnevnih novina... Pored toga što je zvanična odluka o zatvaranju odložena za sledeću godinu, rezultat nji-

hovich akcija je i pokretanje šire rasprave o opravdanosti gašenja škola. Kada se oko ovakvih problema angažuju i oni koji nisu direktno pogođeni odlukom, stvara se osnova za širu društvenu inicijativu. Iako, naravno, nije moguće porediti srpski obrazovni sistem sa izuzetno heterogenim američkim školstvom, reforme kojima se protivi Majkl Epl i pokušaji sprovođenja politike štednje u školama u Srbiji vezani su za iste globalne teme, za odnos javnog i privatnog dobra, obrazovanja, kapitala i države, “opravdanih” i “neopravdanih” troškova.

266 Racionalizacija mreže škola u Beogradu podrazumeva da se, nakon gašenja škole, promeni namena zgrade u koju je ona bila smeštena i da se njeni učenici prebace u obližnje škole. Deca iz OŠ “Stari grad” mogla bi da pređu u OŠ “Skadarlija” i OŠ “Mihailo Petrović Alas”, a deca iz OŠ “Đuro Strugar” u OŠ “Ratko Mitrović”. U prostorije škole “Stari grad” smestila bi se Sportska gimnazija, a u slučaju škole “Đuro Strugar” Politehnička škola, dve srednje škole koje trenutno nemaju svoje zgrade. Tako se jedan veliki i važan problem rešava stvaranjem još jednog novog problema, tj. gašenjem škola. Interes jedne škole ne bi smeo da ima prioritet nad interesima druge. Moguće je naći rešenje i obezbediti dobre uslove za jednu ustanovu a da se time ne nanosi šteta drugoj. U vremenu drastičnog modifikovanja koncepta zdravog razuma, takav u suštini razuman i pragmatičan pristup se sve češće kvalifikuje kao “idealistički” ili “nepraktičan”. Kao što je Majkl Epl primetio analizirajući američki sistem “dobrih” i “loših” škola, neoliberalne politike shvataju školstvo kao *igru nulte sume* gde neko mora izaći kao pobednik i gde jedna škola (“profitabilnija”, “na boljem glasu”) dobija sredstva nauštrb drugoj.

Tragovi takvog shvatanja nalaze se u tekstovima koje su dnevne novine *Novosti* objavile o slučaju dve beogradske osnovne škole o čijem se zatvaranju razmišlja. Tekstovi “Budući šampioni ostaju na ulici” (objavljen 12.06.2016) i “Mnogo kvadrata, a premalo đaka” (objavljen 15.07.2016), kao što se vidi iz naslova, zaoštavaju retoriku i upozoravaju da će perspektivni sportisti iz Sportske gimnazije završiti na ulici ako ne dođe do gašenja “malih škola u previše kvadrata”. Kao da je neophodno ugasiti jednu ustanovu da bi se pomoglo drugoj, kao da ne postoje drugi načini kojima bi se mogao naći još pogodniji prostor za Sportsku gimnaziju. Ovi tekstovi koriste skoro identične rečenice da bi argumentovali zatvaranje OŠ “Stari grad”. U tekstu “Mnogo kvadrata, a premalo đaka” piše da je “održavanje škola velike površine sa malo đaka izuzetno skupo, a izdvajanje novca za plaćanje komunalnih usluga i materijalnih troškova predstavlja veliki izdatak za gradsku kasu”. U tekstu “Budući šampioni ostaju na ulici” stoji da se “iz gradske kase svakog meseca izdvaja ogroman novac za plaćanje računa za struju, grejanje, vodu, održavanje ove zgrade koja vrzji prazna i praktično je neiskorišćena”.

Tekst objavljen u drugim dnevnim novinama, *Politici* od 02.08.2016, pod naslovom “Kako će opstati škola sa 30 đaka i 40 nastavnika”, bavi se novom studijom o racionalizaciji mreže osnovnih škola i zaključuje da “neke škole u Beogradu rade u neopravdanom komforu”. Čitalac sad treba da utvrdi vezu između “neopravdanog komfora” i “državnih škola u Srbiji”.

Neuspela inkluzija

Pošto je pojam luksuza ovde očito veoma fleksibilan, treba reći nešto više o “neopravdano komfornoj školi” sa velikim računima za struju koja se pominje u sva tri novinska članka. Zahvaljujući malom broju učenika, OŠ “Stari grad” može da drži nastavu u jednoj smeni, što se već dugo ističe kao prioritet u studijama o osnovnom obrazovanju. Baletska škola “Lujo Davičo”, koja ima više od 400 učenika, koristi prostorije škole u drugoj smeni. Kada se govori o ukidanju škola sa malo učenika, propušta se da se pomene broj učenika drugih škola koje koriste istu školsku zgradu.

Pošto ima malo učenika, OŠ “Stari grad” može da im obezbedi produženi boravak, dva kompjuterska kabineta i dovoljno kompjutera za sve đake, i to u trenutku kada se u Srbiji raspravlja o ukidanju informatike kao predmeta jer nema uslova za odgovarajuću nastavu. Svako odeljenje ima svoju posebno opremljenu učionicu, profesori mogu da se posvete svakom učeniku, deca sa posebnim potrebama mogu da dobiju dovoljno pažnje... Iako su ovo ciljevi koji se promovišu u studijama osnovnog obrazovanja, oni su manje važni od cene grejanja i održavanja zgrade.

Mediji pokazuju sve manje želje da istraže neki (školski) problem i detaljnije analiziraju njegove uzroke. Čak i u slučaju da prihvatimo tezu da je nedopustivo da samo oko 200 učenika koristi veliku zgradu, možemo se zapitati zašto su oni tako malobrojni. Donji Dorćol, gde se nalazi škola, nije tako slabo naseljen deo grada, a ista škola nekada je bila među najvećim na opštini. OŠ “Stari grad” je jedna od prvih koja je počela da sprovodi program inkluzije. Veliki deo učenika su Romi i deca sa posebnim potrebama. S vremenom, od kad se realizuju ti programi, škola je došla do toga da ima najmanje učenika na opštini. Sasvim je moguće da roditelji zbog predrasuda upisuju decu u dve druge obližnje škole.

Pored pitanja jednosmenske nastave, to je još jedan primer kontradiktornosti aktuelne politike u osnovnoškolskom obrazovanju: ministarstvo, nevladine organizacije i mediji stalno govore o važnosti inkluzije, a sa druge strane, škole koje su uspešno sprovele inkluziju nalaze se pred zatvaranjem, smatraju se preskupim za održavanje ili im se naglo smanjuje broj upisanih đaka kao da roditelji “ne žele da im se dete druži sa Romima”. Možemo se prisettiti teze Majkla Epla da su škole

koje imaju mnogo učenika iz ugroženih društvenih grupa posebno ranjive u politici štednje i isplativosti, pošto će se druge, manje inkluzivne škole stalno posmatrati kao profitabilnije institucije sa boljom reputacijom – u američkom školstvu, uvođenje zakona “Nijedno dete ne sme biti napušteno” najviše je štetilo siromašnoj afroameričkoj populaciji u centralnim gradskim zonama i deci imigranata koji nedovoljno dobro govore engleski.

Ako se pokazalo da program inkluzije u Srbiji nije pozitivno uticao ni na škole, ni na pripadnike ugroženih grupa, ni na ostale učenike, bilo bi zanimljivo videti istraživanja koja temeljno prikazuju razloge tog neuspeha. Ako škole koje su uvele program inkluzije imaju sve veće probleme da upišu nove generacije prvaka, zar bi bilo tako teško da se osmisli neka kampanja kojom bi se njihovi roditelji motivisali da još jednom razmisle o tome da njihova deca pohađaju baš tu školu?

268 Mala odeljenja vide se kao rasipanje novca umesto da se shvate kao prednost, posebno u slučaju programa inkluzije jer će profesori imati više vremena za ugroženiju decu. Studija o optimizaciji mreže škola u Srbiji, koja je udžbenički primer onoga što Epl naziva menadžerskom retorikom, pokazuje da postoji trend povećanja broja učenika po odeljenju.¹³ Preusmeravanjem učenika iz svih suviše malih škola u velike škole, koje su i sada preopterećene i koje već imaju višak učenika, mogu se stvoriti odeljenja od skoro 40 učenika. Otpuštanje viška profesora koje se već dugo najavljuje neće rasteretiti škole i uštedeti sredstva, nego će dovesti preostale profesore u poziciju gde će im biti teško da zapamte i imena svih svojih đaka, a kamoli da uoče neku specifičnu osobinu, interesovanje ili potrebu svakog učenika ponaosob. To pojačava rizik da se interakcija nastavnika i đaka svede samo na *ex cathedra* predavanja i deljenje ocena, eventualnih pohvala ili ukora.



Pošto je pitanje zatvaranja škola najverovatnije odloženo za narednu godinu, možemo da sumiramo slučaj. Lokalni mediji treba da budu servis građana, a to se ne svodi na vesti da je pukla cev u nekoj ulici: oni treba da se bave problemima lokalne zajednice (a tu svakako spada zatvaranje škola) i da otvaraju prostor za teme od javnog značaja uprkos otporu na koji nailaze. Inicijativa za opstanak škola na istom mestu bavi se vrlo konkretnim problemom, pitanjem koje ima veliki uticaj na svakodnevni život ljudi. Sve i da je istina, kako se novinari pravdaju, da je publika

¹³ Mihajlo Babin i Predrag Lažetić, “Modeli optimizacije mreže osnovnih škola u Srbiji” (Beograd: Prosveta, 2014), 7; dostupno na <http://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2015/04/Babin-Lazzetic-Studija-o-optimizaciji-mreže-osnovnih-škola.pdf>.

zaista nezainteresovana za teme iz oblasti obrazovanja, to jest da su te teme medijski neatraktivne, to ne sme biti razlog da mediji ne ispunjavaju svoju osnovnu ulogu. Njihova uloga nije da zabave čitaoce, oni treba čitaocima da pruže neophodne informacije za donošenje ispravnih odluka. Očito je da pojednostavljena rešenja koja se nude ne mogu da poprave trenutno stanje u školstvu. Postavke neistomišljenika se nikako ne smeju unapred diskvalifikovati.

U slučaju Amerike, metode pomenutih grupa za “konzervativnu modernizaciju” školstva su, naravno, sofisticiranije, razvijenije i raznolikije, ali se lako uočavaju sličnosti sa domaćim ekvivalentima. U predviđanju daljeg razvoja obrazovnih politika, Majkl Epl preporučuje “optimizam oslobođen iluzija”¹⁴ i realističnu procenu stanja na terenu, što ne znači da treba odustati od pokušaja artikulacije novih teorija i novog načina organizacije obrazovanja, iako taj cilj sada deluje prilično daleko.

14 Apple, *Obrazovanje...*, str. 252.